

УДК 711.455

О. Р. Жидяк

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і фінансів,
Львівський інститут економіки і туризму, м. Львів

О. М. Вівчарук

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри
харчових технологій та ресторанної справи,
Львівський інститут економіки і туризму, м. Львів

О. В. Фурсіна

кандидат економічних наук,
асистент кафедри економіки і маркетингу
Львівський інститут економіки і туризму, м. Львів

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ САНАТОРНО КУРОРТНОГО КОМПЛЕКСУ: НАПРЯМИ ЗМІН ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ

У статті розглянуто санаторно - курортний бізнес, як найприбутковіший сектор індустрії туризму. Визначено типи санаторно курортних підприємств за функціональною ознакою. Висвітлена територіальна організація санаторно-курортного комплексу. Проаналізовано стан та тенденції розвитку санаторно - курортно комплексу України. Систематизовано основні проблеми розвитку галузі та окреслено ключові напрями можливих змін. Виокремлено фактори впливу на розвиток санаторно - курортно комплексу України. Запропоновано для розвитку санаторно – курортної сфери туристичного комплексу України формування курортно-рекреаційного кластеру. Розкрито суть процесу кластеризації. Зазначено переваги та недоліки управління на основі процесу кластиризації. Відзначено членство в кластері підприємств санаторно –курортного комплексу, як засіб посилення власної конкурентоспроможності. Запропоновано комплекс засад формування курортно-рекреаційного кластеру в межах регіону.

Ключові слова: туризм, санаторно-курортний комплекс, фактори впливу, концепції розвитку, курортно-рекреаційний кластер.

Zhydyak O., Vivcharuk O., Fursina O. TRENDS SANATORNO RESORT COMPLEX : TRENDS AND FACTORS IMPACT OF CHANGES

In the article the sanatorium - resort business as the most profitable sector of the tourism industry. Types of health resort enterprises on functional grounds. Highlights the territorial organization of sanatorium-resort complex. The state and trends of sanatorium - resort complex of Ukraine. Systematized the basic problems of the industry and outlines key areas for possible changes. Thesis there is determined factors influence the development of sanatorium - resort complex of Ukraine. A development of sanatorium - resort areas Ukraine tourist complex formation resort and recreational cluster. The essence of the process of clustering. The specified advantages and disadvantages of process-based management klastyryzatsiyi. Noted membership in the cluster enterprises -kurortnoho health sector, as a means of strengthening its competitiveness. A set of principles of formation of resort and recreational cluster in the region.

Keywords : tourism, resort complex , influence , concept development, resort and recreation cluster.

Курортний бізнес – один з найприбутковіших секторів індустрії туризму, що є його структурним осередком. Для третини населення планети закономірним є проведення хоча б раз на рік відпочинку у підприємствах санаторного – курортного бізнесу. Ринок курортно – рекреаційного туризму практично всеосяжний, оскільки охоплює всі верстви, вікові, соціальні й етнічні групи населення.

Глобалізація споживчого ринку та невпинне зростання попиту й запитів туристів, загострення конкуренції між самим курортами веде до активізації темпів освоєння рекреаційних ресурсів планети, постійного пошуку інновацій у царині освоєння рекреаційного продукту, подальшої диференціації тур продуктів та ринкового розмежування курортів.

В сучасних умовах ринкового господарювання в санаторно курортній справі України простежуються структурі зміни, пов'язані в першу чергу з організаційно – управлінськими аспектами, а саме:

збільшується кількість приватних закладів, збільшується кількість пропозицій санаторно – курортного відпочинку. В нашій державі виграно поєднуються багаті природні ресурси, що можуть використовуватися для збереження і покращання здоров'я населення, подовження тривалості життя: сприятливий клімат лісів, лісостепу і степу, гірських і приморських місцевостей, унікальний мікроклімат соляних шахт, багатий спектр природних мінеральних вод, лікувальні грязі, озокерит, тощо.

Проблемам розвитку та становлення санаторно - курортного бізнесу в Україні присвячені праці багатьох вчених, зокрема Багрова М. В., Безносюка В. Д., Бойко М., Влащенко Н.М., Ветітнева С., Коніщевої Н. І., Казачковської Г.В., Мазаракі А., Меличенко, М. О. Проте актуальність дослідження тенденцій розвитку та виокремлення напрямів змін санаторно – курортного комплексу України не виникає сумніву.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

Мета нашого дослідження полягає у виокремленні тенденції та напрямів змін у розвитку санаторно - курортного комплексу України, а також вивчення факторів впливу, що забезпечують ці зміни.

Санаторно-курортний комплекс - це сукупність закладів для оздоровлення та відпочинку за допомогою природних факторів, а також заходів лікувального та лікувально-профілактичного характеру [4]. Територіальна організація санаторно-курортного комплексу наведена поєднанням рекреаційних ресурсів, рекреантів, закладів їх розміщення, місць розселення персоналу обслуговування, підприємств інфраструктури та інших закладів, які забезпечують умови для відпочинку і оздоровлення населення. Сукупність закладів санаторно-курортного комплексу складають: санаторії, пансіонати з лікуванням, санаторії-профілакторії, будинки і пансіонати відпочинку, інші оздоровчі заклади [3]. Всі типи санаторно курортних підприємств за функціональною ознакою поділяться на санаторно – курортні та оздоровчі.

До санаторно - курортних підприємств слід віднести: санаторії, пансіонати з лікуванням, санаторії-профілакторії, тобто підприємства, які надають послуги лікування та повинні розміщуватись на території курорту чи лікувально – оздоровчої місцевості.

До оздоровчих належать підприємства, що мають умови для відпочинку та оздоровлення, та розташовані, як правило в межах курортів, рекреаційних та приміських зонах.

Найбільш гострою проблемою для лікувально – оздоровчого комплексу України виступає форма власності, адже за часів незалежності України певний відсоток підприємств залишається у державній власності, а рівень державного фінансування бажає залишати кращого. Тому в Україні за досліджуваний період 1995 – 2014 роки кількість підприємств лікувально – оздоровчого комплексу зменшилась з 3841 одиниці у 1990 році до 2829 одиниці у 2013 році (рис.1)

Рис. 1. Динаміка зміни санаторно-курортних і оздоровчих закладів України за 1990-2013рр.[2, с.455].

Частка різних типів підприємств санаторно – курортного комплексу України у 2013 році при порівнянні з 1990 роком суттєво змінилась (рис.2,3). Гостро простежується негативна тенденція до зменшення кількості лікувально-оздоровчих підприємств. Аналіз даних показує зменшення в 2013 році при порівнянні до 1990 року кількості у структурі загальної кількості підприємств санаторно-курортного комплексу України санаторіїв та профілакторіїв на 8,7%, проте у кількісному еквіваленті у 2013 році при порівнянні до 1990 року кількість підприємств даного типу зменшилась на 393 одиниці.

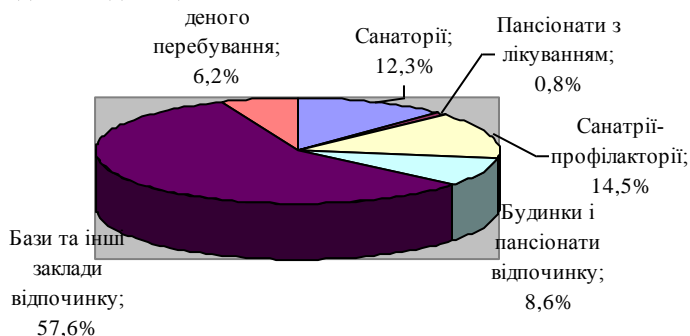

Рис. 2. Частка різних типів підприємств санаторно-курортного комплексу України у загальній кількості, 1990 рік [2,с.455]

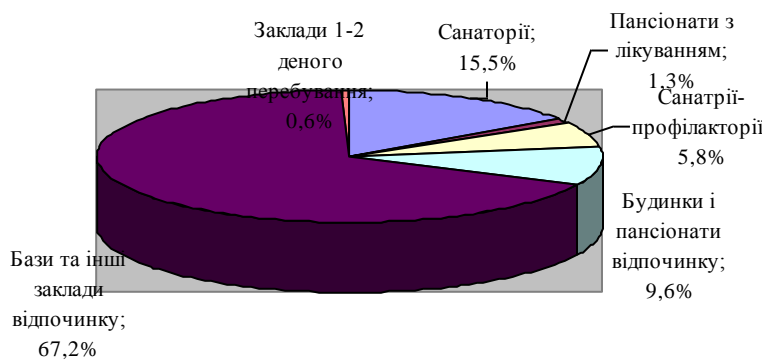

Рис. 3. Частка різних типів підприємств санаторно-курортного комплексу України у загальній кількості, 2013 рік [2,с.455]

Проте за досліджуваний період спостерігається зростання кількості пансіонатів з лікуванням, а саме з 0,8% у 1990 році від загальної кількості усіх підприємств до 1,3% у 2013 році. Спостерігається зростання частки санаторіїв у загальній кількості підприємств санаторно-курортного комплексу України, з 12,3% у 1990 році до 15,5% у 2013 році, але у кількісному еквіваленті простежується зменшення у 2013 році при порівнянні з 1990 роком на 33 одиниці.

Проведені дослідження дають змогу виокремити комплекс проблем, які унеможливають ефективний розвиток лікувально – оздоровчих підприємств, а саме:

- відсутність ефективного державного механізму економічного розвитку лікувально – оздоровчих підприємств в Україні;
- зношеність основних фондів, низька якість послуг;
- відсутність належного рівня маркетингового забезпечення лікувально – оздоровчої сфери;
- низький рівень менеджменту на підприємствах;
- незадовільний стан транспортного сполучення.

Достатньо очевидним є необхідність підтримки для збалансованого розвитку лікувально – оздоровчих підприємств України, як складової розвитку туризму. Джерелами фінансування інвестиційних проектів з метою модернізації та відновлення іміджу підприємств лікувально - оздоровчого характеру можуть бути як зарубіжні так і вітчизняні інвестиційні партнери.

Після розпаду Радянського Союзу у санаторно-курортній сфері незалежної України утворилася складна ситуація. Потужна матеріальна, лікувально-діагностична та наукова база через низку соціально - економічних причин використовуються не повною мірою. Будівлі, медичне обладнання зазнають морального та фізичного за

старівання, через це середньорічна наповнюваність підприємств санаторно – курортного комплексу України за останні періоди часу в середньому складає 20-30% від пропускної здатності [1]. Низька пропускна спроможність стала результатом задоргогих, для більшості населення, цін на санаторно-курортні послуги. Не стримує ситуацію навіть високопрофесійність персоналу і досконалі методики оздоровлення.

Вагомою пропозицією для розвитку санаторно – курортної сфери туристичного комплексу України є формування курортно-рекреаційного кластеру, сконцентровану за географічною ознакою групу взаємопов'язаних виробників рекреаційних послуг, спеціалізованих підприємств у суміжних галузях та пов'язаних із їх діяльністю неприбуткових організацій.

Кластеризація являє собою процес концентрування за ознакою територіальної близькості підприємств із споріднених сфер економіки [5]. Зацікавленість більшості країн у створенні кластерів пов'язана передусім з двома причинами. По-перше, кластери сприяють прискоренню розвитку існуючого бізнесу, а по-друге, кластери дозволяють підвищити інтенсивність появи нових підприємств в їх рамках. В процесі формування туристичних кластерів схожі та взаємопов'язані підприємства і організації взаємодоповнюють і кооперуються з метою створення відносин взаємної довіри, взаємообміну ідеями та інформацією, спільної координації дій. Саме високий ступінь довіри дає можливість знизити вартість операцій, що здійснюються між партнерами.

Від інших форм організації спільної діяльності, кластери відрізняються вищим рівнем взаємодії між підприємствами, організаціями, установами,

інституціями, що входять до їх складу, варіюючи за формою від цільових об'єднань підприємств санаторно - курортного бізнесу до потужних, добре структурованих комерційно-конкурентних утворень. Кластерна модель організації діяльності відрізняється відсутністю централізованого впливу, дотриманням умов рівноправності, створенням умов для зростання ринкової конкуренції серед виробників санаторно - курортних послуг тощо.

На нашу думку, курортно-рекреаційний кластер розглядається, як система інтенсивної виробничо-технологічної та інформаційної взаємодії підприємств, постачальників базових та додаткових послуг з приводу створення «основного продукту» кластера. У склад курортно-рекреаційного кластеру відносяться групи підприємств, сконцентрованих географічно в межах регіону, які спільно використовують спеціалізовану санаторно – курортну інфраструктуру, локальні ринки праці та інші функціональні структури господарства. Варто зазначити, що членство в кластері підприємств санаторно –курортного комплексу є важливим засобом посилення передусім власної конкурентоспроможності. При цьому кластери є добровільними об'єднаннями основних та споріднених підприємств, які зазвичай взаємодіють із науковими та освітніми установами, органами місцевої влади з метою підвищення конкурентоспроможності власних послуг на зовнішніх ринках.

Дослідження стану санаторно – курортного комплексу України підтверджує достатньо негативну тенденцію, що охопила дану сферу, причиною якої є неефективна система управління, невисокий рівень платоспроможного попиту населення та відсутність комплексної програми маркетингу. Запропонована нами пропозиція, що до створення курортно-рекреаційного кластеру, може забезпечити підвищення економічної ефективності господарської діяльності підприємств санаторно – курортного комплексу на регіональному рівні через розвиток та удосконалення рекреаційної інфраструктури, що пропонуватимуть якісні туристичні продукти; створення та розвиток продуктів у регіональному аспекті з урахуванням збереження навколишнього середовища та відродження природного потенціалу, підвищення якості та забезпечення конкурентоспроможності регіональних туристичних продуктів та пропозицій на світовому ринку послуг у сфері туризму.

Список використаних джерел

1. Колесник О. О. Оцінка стану санаторно-курортного комплексу та його впливу на розвиток туристичної діяльності України / О. О. Колесник // Вісник Житомирського державного технологічного університету. — 2008. — № 3 (45). — С. 264–270.
2. Статистичний збірник. Україна у цифрах за 2013 рік – К.: Держзаянний комітет статистики, 2014
3. Стратегічний розвиток туристичного бізнесу : монографія / Т. І. Ткаченко, С. В. Мельниченко, М. Г. Бойко та ін. ; за заг. ред. А. А. Мазаракі. — К. :Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. — 596 с.

4. Циганюк Н.С. Проблеми розвитку рекреаційних регіонів України // Н.С.Циганюк // Економічний форум – 2011 - №2.

5. Семенов Г. А. Кластери підприємств як передумова активізації розвитку регіональної економіки / Г. А. Семенов, О. С. Богма // Міжн. наук.-практ. Журнал "Економіка та держава". – 2006. – № 4. – С. 11–13.

References

1. Kolesnyk O. O. (2008) *Otsinka stanu sanatorno-kurortnoho kompleksu ta yoho vplyvu na rozvytok turystychnoy diyal'nosti Ukrainy* [Assessment of the spa complex and its influence on the development of tourism Ukraine]. *Visnyk Zhytomyr'skoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu*, 3(45), 264–270. [in Ukrainian].

2. *Statystychnyy zbirnyk. (2014) Ukrayina u tsyfrakh za 2013 rik* [Ukraine in numbers from 2013]. *Derzhanyu komitet statystyky* [in Ukrainian].

3. Tkachenko T. I., Mel'nychenko S. V., Boyk M. H. o ta in. (2010) *Stratehichnyy rozvytok turystychnoho biznesu* [Strategic development of tourist business] Kyiv, nats. torh.-ekon. un-t, 596 p. [in Ukrainian].

4. Tsyhanyuk N.Ye. (2011) *Problemy rozvytku rekreatsinykh rehioniv Ukrainy* [The problems of recreation areas Ukraine]. *Ekonomichnyy forum*, 2. [in Ukrainian].

5. Semenov H. A., Bohma O. S. (2006) *Klastery pidpryyemstv yak peredumova aktyvizatsiyi rozvytku rehional'noyi ekonomiky* [Clusters of enterprises as a precondition for activation of regional economic development]. *Ekonomika ta derzhava*, 4, 11–13. [in Ukrainian].

УДК 338.447/335.45.02

Л. М. Лояк

кандидат економічних наук,
доцент,

Прикарпатський національний

університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ
СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВ
РЕКРЕАЦІЙНОЇ ІНДУСТРІЇ**

У статті розглянуто роль спеціалізованого підприємства рекреаційної індустрії як одного із факторів формування та розвитку вільної економіки з ринковим механізмом господарювання. Спеціалізоване підприємство рекреаційної індустрії – це не просто невеликий за чисельністю і обсягом пропонованого турпродукту суб'єкт підприємницької діяльності, а зовсім нова структура, що набуває розвитку в нашій економіці і здатна надати широку свободу вибору та додаткові робочі місця, забезпечити швидку окупність витрат, оперативно реагувати на зміну споживчого попиту.

Спеціалізовані підприємства сприяють подоланню галузевого і регіонального монополізму, розширенню конкуренції, впровадженню досягнень науково-технічного прогресу, підвищенню експортного потенціалу країни, значному зміцненню економічної бази країни. Проведений аналіз та вивчення наукових праць дає змогу виділити певні моделі та типи інноваційних стратегій розвитку спеціалізованих підприємств.

Дослідженням встановлено, що інноваційна стратегія розвитку спеціалізованих підприємств рекреаційної індустрії в загальному випадку відбувається внаслідок виявлення і реалізації ринкових можливостей, які розглядаються як напрям діяльності, що відкривається перед підприємством, виходячи перш за все із зовнішніх умов, у яких воно функціонує, і особливостей самого підприємства.

Акцентовано увагу на виборі напрямів розвитку інноваційної стратегії спеціалізованих підприємств рекреаційної індустрії: інновації в структурі системи правління підприємства, маркетингові інновації, продуктові інновації, організаційні нововведення. Запропоновано можливі варіанти розвитку ринкових можливостей спеціалізованих підприємств рекреаційної індустрії: глибоке проникнення на ринок, розширення меж ринку, диверсифікація виробництва і збуту, розробка і реалізація нового рекреаційного продукту.

Ключові слова: інноваційний розвиток, інноваційна діяльність, інноваційна стратегія, інноваційне спеціалізоване підприємство, інновації в рекреації, інноваційні територіальні структури, рекреаційна індустрія, спеціалізоване підприємство рекреаційної сфери.

Loyak L. CONCEPTUAL RESEARCH BASES OF INNOVATIVE STRATEGIES OF DEVELOPING SPECIALIZED RECREATION INDUSTRY BUSINESSES

The article highlights the role of a specialized recreation industry business as one of the factors of forming and developing free economy with market mechanism of management. Specialized enterprise of recreational industry is not just a market participant which is small in number and volume of the tourism product offered by the entrepreneur; it is a completely new structure that takes the development in our economy and can provide a wide freedom of choice and create additional employment, as well as ensure rapid cost recovery and respond quickly the change in consumer demand.

Specialized businesses contribute to overcoming sectoral and regional monopoly, competition growth, implementation of scientific and technological progress advances, increased export potential of the country, significant strengthening of the economic base of the country. The accomplished analysis and study of scientific publications make it possible to single out certain types of innovative models and strategies for the development of specialized businesses.